

Bogucka, Maria

"Husovo uceni a vyznam v tradici
českeho naroda", M. Machowiec, Praha
1953 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 48/4, 800-801

1957

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

w zasadzie słusznie wydobyte przez nich jako podstawowe. Trzeba jednak podkreślić, że choć marksistowska historiografia czeska przecenia w pewnym stopniu świadomość klasową i dojrzałość rewolucyjną czeskiego chłopstwa i biedoty miejskiej, ulegając naciskowi pewnej ahistorycznej modernizacji zjawisk, to u Heymanna nie brak również ahistorycznej modernizacji w przybliżaniu powstania husyckiego do modelu pierwocin kapitalistycznej demokracji, a Żyżki do Jerzego Washingtona.

Historyka polskiego zainteresuje w książce Heymanna problematyka stykowa dotycząca dziejów Polski. Autor stwierdza udział Żyżki w wielkiej wojnie z r. 1410 (s. 29, 31), podejmuje stosunek Żeliwskiego do polskiej kandydatury na tron czeski (s. 188 nn), omawia przybycie Zygmunta Korybutowicza do Czech i jego stosunek do Żyżki (s. 319) oraz ponowne jego rządy w Pradze (s. 417 nn). Czyni to jednak po pierwsze jedynie z punktu widzenia spraw wewnętrznoczeskich, po drugie niestety przy bardzo jedynie powierzchownym wykorzystaniu źródeł i historiografii polskiej⁴. Ogólna ocena powołania na tron czeski słowiańskiego króla wypada u Heymanna pozytywnie, przede wszystkim z punktu widzenia obrony przed niebezpieczeństwem niemieckim. Podniesiony przez Macka klasowy charakter polskiej kandydatury pominięto. W szczegółach ocenę polityki Jagiełły i Witolda daje Heymann bardzo ostrożną, pozostawiając wielokrotnie kwestię otwartą, co zresztą przy wyraźnej niedostępności dla niego materiału polskiego należy mu raczej poczytać za plus. Tak więc badacz polski szerszego materiału dla siebie nie znajdzie.

Książka Heymanna ma wielką zasługę uprzystępnienia bodaj po raz pierwszy w sposób tak szczegółowy i rzeczowy badaczom amerykańskim i angielskim dziejów ruchu husyckiego, tak typowego i ważnego w historii wszystkich narodów Słowiańszczyzny zachodniej.

Ewa Maleczyńska

M. Machovec, *Husovo uceni a vyznam v tradici ceskeho naroda*, Praha 1953, s. 377.

Husycka rewolucja i jej tradycje odegrały ogromną rolę w kształtowaniu się kultury, świadomości i charakteru narodowego Czech oraz wpłynęły silnie na dalszy bieg dziejów tego kraju. Nic też dziwnego, że problematykę husycką uważa się do dziś za „czerwoną nić” czeskiej historii.

Praca M. Machovca stanowi marksistowską analizę biegu owej nici na przestrzeni kilku wieków. Autor przeznaczył swą książkę nie dla wąskiego kręgu specjalistów, lecz dla szerokich mas czytelników, interesujących się dziejami czeskiej myśli filozoficznej — stąd przystępny styl wykładu i umiarkowanie w rozbudowie aparatu naukowego.

Praca składa się z trzech części¹. W pierwszej autor omawia dość szczegółowo działalność i poglądy poprzedników Husa, a więc świętego kaznodziel Konrada Waldhausera, żarliwego ascety Jana Miliča z Kromieryża, filozofującego szlachcica Tomasza ze Štitneho i „biblijnego teoretyka” Macieja z Janova. Część druga poświęcona jest samemu Husowi i jego nauce. Machovec podkreśla tu szczególnie

⁴ Podobnie zresztą nie cytuje autor i ostatniej pracy Fr. Bartoša, *Žižka a Korybut*, „Jihocesky Sbornik” t. XX, 1951.

¹ Obszerne straszczenie pracy M. Machovca, dokonane przez M. Straszewskiego, znajduje się w „Przeglądzie Zachodnim” 1955, z. 9—12.

silnie trzeźwy, zrównoważony charakter Husa, jego daleki od średniowiecznej mistyki zdrowy realizm, oraz wskazuje na ściśle powiązanie z ludem, będące źródłem konsekwentnej i głębokiej na owe czasy rewolucyjności kaznodzieji z Betleemskiej Kaplicy. Część trzecia i ostatnia książki przedstawia dzieje tradycji husyckiej od śmierci Husa aż do chwili obecnej. Machovec wychodzi tu z wygłoszonej już przez Z. Nejeđlego znanej tezy, że stosunek do Husa można w Czechach przyjąć za miernik postępowości przy ocenie charakteru całych epok i ich przedstawicieli. Z biegiem lat bowiem husytyzm i jego tradycje dostosowują się do nowej sytuacji, do nowych form walki klasowej toczącej się w kraju, ulegały głębokim przemianom, tak że w końcu stopiły się w jedno z pojęciem rewolucji w ogóle.

Interesująca praca Machovca, która prowadzi czytelnika przez pięć wieków myśli czeskiej, nie jest wolna od pewnych niedociągnięć. Autor posługuje się np. na kilkuset stronach pojęciem „kryzys feudalizmu”, nie wyjaśniając go nigdzie ani nie omawiając. Odesłanie ciekawych do prac Macka i Grausa nie może wystarczyć w tym wypadku. Zagadnienie kryzysu feudalizmu było szeroko dyskutowane w ostatnich latach przez historyków różnych krajów i posiada dość bogatą literaturę. Należało mu się też w pracy pewne miejsce, zarówno ze względu na znaczenie dla tematu (autor sam stwierdza wielokrotnie, że powstanie nauki Husa jest ściśle związane z tym zjawiskiem), jak też ze względu na fakt, że jest to zagadnienie dotąd jeszcze dyskusyjne i sporne. Innym brakiem pracy jest pewne wyizolowanie Czech z procesu ogólnoeuropejskiego i traktowanie dziejów myśli czeskiej nazbyt autonomicznie, bez uwzględnienia różnych powiązań. Autor starając się ukazać narodowe korzenie filozofii czeskiej i słusznie krytykując kosmopolityczne ujęcia niektórych dawnych badaczy popada jednak chwilami w drugą ostateczność (np. niepotrzebnie usprawiedliwiając husytyzm za ... jego powiązania z Wklefem — s. 143-4). Trzecia część pracy łączy się tematycznie dość wyraźnie z książką F. K a v k y pt. „Husitske revolučni tradice” (Praha 1953). Są jednak między tymi książkami znaczne różnice. Opracowanie Kavky jest bardzo szczegółowe i zawiera analizę bogatego materiału faktograficznego. Machovec natomiast (jak sam zresztą stwierdza) daje tylko ogólny przegląd i charakterystykę tradycji husyckiej, starając się wydobycь prawidłowości jej rozwoju w poszczególnych okresach. Takie ujęcie pozwala na śmielsze i wyraźniejsze zarysowanie syntetycznych ujęć, w niektórych jednak wypadkach prowadzi do niebezpiecznych uproszczeń.

Książka M. Machovca, mimo braków, stanowi ciekawą, a chwilami wręcz pasjonującą lekturę. Sugestywność wykładu i żywy tok opowiadania przyciągają uwagę i wzbudzają zainteresowanie czytelnika. Poruszając temat niezwykle ważny w dziejach Czech i przynosząc jego nową interpretację, „Husovo učení” wypełnia jedną z luk istniejących do niedawna w czeskiej historiografii oraz stanowi pewien krok naprzód w badaniach nad dziejami czeskiej myśli filozoficznej.

Maria Bogucka

Dokumenty k banickemu povstaniu na Slovensku (1525—1526), wyd. Peter R a t k o š, Slovenský Historický Archiv, zväzok 1, Vydavateľstvo Slovenskej Akadémie Vied, Bratislava 1957, s. 560.

Nowa seria publikacji źródłowych Słowackiej Akademii Nauk ma obejmować różnorakie materiały do węzłowych zagadnień dziejów Słowacji, zebrane z licznych